משנה · אחרונים · עיקר תוספות יום טוב · סדר נזיקין

עיקר תוספות יום טוב על משנה עדיות

משולם בן יואל כץ, רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

עיקר תוספות יום טוב על משנה עדיות

משולם בן יואל כץ, רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/עיקר-תוספות-יום-טוב-על-משנה-עדיות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה ב 4
משנה ג 4
משנה ד 4
משנה ה 4
משנה ו 5
משנה ז 5
משנה יב 6
משנה יד 6
פרק ב 6
משנה ג 6
משנה ד 7
משנה ה 7
משנה ו 7
משנה ז 7
משנה ח 8
משנה ט 8
משנה י 8
פרק ג 9
משנה ב 9
משנה ד 10
משנה ה 10
משנה ו 10
משנה י 10
פרק ד 10
משנה ב 10
משנה ג 11
משנה ה 11
משנה ו 11
משנה ז 11
משנה י 12
פרק ה 12
משנה א 12
משנה ב 12
משנה ג 12
משנה ו 13
משנה ז 13
פרק ו 14
משנה א 14
משנה ג 14
פרק ז 15
משנה ז 15
משנה ח 15
פרק ח 15
משנה א 15
משנה ב 16
משנה ג 16
משנה ד 16
משנה ה 17
משנה ו 17
משנה ז 18

פרק א

משנה ב

א **מִקְבָּיִם**. בַּיְרוּשַׁלְמִי מְפָרֵשׁ טַעֲמָא, מִשּׁוּם דְּאֵיפָּה שְׁמִנָּה עָשָׂר קַבִּין, וַעֲשִׂירִית מִלְּבַר הַיְנוּ שְׁנֵי קַבִּין, וּכְאוֹתוֹ שִׁעוּר צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ חַלָּה לְהִלֵּל. וְשַׁמַּאי סָבַר דְּצָרִיךְ שְׁתֵּי חַלּוֹת לְעֹמֶר, שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי אֲכִילוֹת, אַחַת בַּבֹּקֶר וְאַחַת בָּעֶרֶב, וּכְשִׁעוּר אֲכִילָה אַחַת חֶשְׁיב שַׁמַּאי עִסַּת מִדְבָּר. תּוֹסָפוֹת:

משנה ג

ב **רַבּוֹ**. וְהַטַּעַם לְדִבְרֵי רַבּוֹ, שֶׁרָצָה לְגַלּוֹת כִּי מִפְּנֵי שֶׁהַהִין הִיא הַמִּדָּה הַגְּדוֹלָה שֶׁל מִדּוֹת תּוֹרָה בַּלַּח, כְּדִכְתִיב [שְׁמוֹת ל] וְשֶׁמֶן זַיִת הִין, הִלְכָךְ הִיא חֲשׁוּבָה לִפְסֹל אֶת הַמְקֻוֶה. וְאַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֶמְרוּ בַּתּוֹרָה מִדּוֹת קְטַנּוֹת מִזֹּאת, כֵּיוָן דִּפְסוּל זֶה מִדְּרַבָּנָן הוּא, אָזְלִינַן בָּתַר הַמִּדָּה הַגְּדוֹלָה הַמְפֹרֶשֶׁת בַּתּוֹרָה. הָרַאֲבַ"ד:

ג **בִּלְשׁוֹן רַבּוֹ**. שֶׁהֲרֵי יֵשׁ טַעַם בַּלְּשׁוֹן לְמָה אָמַר כֵּן, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. כָּל שֶׁכֵּן שֶׁלִּפְעָמִים אֶפְשָׁר שֶׁכְּשֶׁשִּׁשָּׁנֵהוּ לְלָשׁוֹן אַחֵר שֶׁאֶפְשָׁר דְּלֹא לְמִשְׁמַע מִנֵּיהּ בְּאוֹתוֹ הַלָּשׁוֹן כְּפִי הַמְכֻוָּן בַּלָּשׁוֹן שֶׁאָמַר רַבּוֹ. הָרַאֲבַ"ד:

ד **תִּשְׁעָה קַבִּין**. קָסָבַר, כֵּיוָן דְּהֵם רְאוּיִים לִטְבִילַת בַּעַל קֶרִי וּבָהֶם יֵשׁ לְהַשִּׁיג כְּדֵי לְהִשְׁתַּטֵּף כָּל גּוּפוֹ, לֹא פָּחוֹת מִכָּאן, הִלְכָךְ הֵם חֲשׁוּבִים לִפְסֹל אֶת הַמְקֻוֶה בִּשְׁאוּבִין, דְּשִׁעוּר טְבִילָה פּוֹסֵל טְבִילָה, בְּצִיר מֵהָכִי לֹא. הָרַאֲבַ"ד:

ה **שְׁלֹשָׁה לֻגִּים**. טַעֲמַיְהוּ דְּרַבָּנָן, כֵּיוָן שֶׁהֵם נְתוּנִים לְשִׁעוּר נִסְכֵּי קָרְבָּנוֹת צִבּוּר חֲשׁוּבִים הֵם לִפְסֹל. וְאַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֶמְרוּ בַּתּוֹרָה לְקָרְבָּנוֹת צִבּוּר מִדּוֹת גְּדוֹלוֹת מִזּוֹ כוּ', כֵּיוָן דְּאַשְׁכְּחַן דְּרָבִיעִית הַהִין דְּהוּא שְׁלֹשָׁה לֻגִּין חָשִׁיבָא לְנִסְכֵּי צִבּוּר, לְעִנְיָן זֶה נַמִּי חָשִׁיב כוּ'. הָרַאֲבַ"ד. וְעַיֵּן תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב:

ו רְצוֹנוֹ לוֹמַר וְכָל דִּכְוָתֵיהּ הַשְּׁנוּיִים בַּבְּרַיְתָא קִדּוּשִׁין דַּף פ"ב, שֶׁאֵין מַעֲמִידִין מֵהֶם כוּ'. וְעַיֵּן תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ד

ז **לֹא עָמְדוּ כוּ'**. וְלֹא עָמְדוּ חֲכָמִים עַל דִּבְרֵיהֶם. הָרַמְבַּ"ם. וְעַיֵּן תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ה

ח **וְיִסְמֹךְ עָלָיו**. וּלְגַרְסָא זוֹ פֵּרוּשׁוֹ, שֶׁאִם יֵרָאֶה לְבֵית דִּין הָאַחֲרוֹן הֲלָכָה כְּדִבְרֵי הַיָּחִיד, יִסְמֹךְ עָלָיו, כְּלוֹמַר יִקְבַּע הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ. כְּמוֹ שֶׁמָּצָאנוּ בָּאֱמוֹרָא מִן הָאַחֲרוֹנִים שֶׁהֵן קוֹבְעִין וַהֲלָכָה כַּיְחִידִים הָרִאשׁוֹנִים בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַמְרֻבִּים חוֹלְקִים עֲלֵיהֶם, וְאִם לֹא שֶׁמָּצְאוּ דִּבְרֵי הַיָּחִיד הָרִאשׁוֹן לֹא הָיוּ אַחֲרוֹנִים יְכוֹלִין לְדָחוֹת דִּבְרֵי הָרִאשׁוֹנִים מִדַּעַת

עַצְמָן לְפִי שֶׁאֵין בֵּית דִּין יָכוֹל לְבַטֵּל כוּ', אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁמָּצְאוּ דִּבְרֵי הַיָּחִיד מִן הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהָיָה חוֹלֵק עִמָּהֶם הָיָה לָהֶם בַּמֶּה לִתְלוֹת. וְעַיֵּן לְקַמָּן:

ט **שֶׁאֵין כוּ'**. פֵּרוּשׁ בְּתַקָּנוֹת גְּזֵרוֹת וּמִנְהָגוֹת. אֲבָל אִם דָּרְשׁוּ בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת כְּפִי מַה שֶּׁנִּרְאֶה בְּעֵינֵיהֶם שֶׁהַדִּין כָּךְ וְדָנוּ דִּין וְעָמַד אַחֵרֵיהֶם בֵּית דִּין אַחֵר וְנִרְאֶה לוֹ טַעַם אַחֵר לִסְתּוֹר אוֹתוֹ, הֲרֵי זֶה סוֹתֵר וְדָן כְּפִי מַה שֶּׁנִּרְאֶה בְּעֵינָיו, שֶׁנֶּאֱמַר [דְּבָרִים יז] אֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם, אֵינְךָ חַיָּב לֵלֶכֶת אֶלָּא אַחַר שׁוֹפֵט שֶׁבְּיָמֶיךָ. הָרַמְבַּ"ם. וְכָתַב הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה דְּמִחֲתִימַת הַמִּשְׁנָה קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ שֶׁלֹּא לַחֲלֹק עַל הַתַּנָּאִים. וְכֵן בַּחֲתִימַת הַגְּמָרָא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא לַחֲלֹק עַל הָאֲמוֹרָאִים:

י כִּדְאַשְׁכְּחַן רַבָּה דַּהֲוָה גָּדוֹל מֵרַב יְהוּדָה. כֶּסֶף מִשְׁנֶה:

יא וְזֶה לְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם, וְהַאיךְ יִהְיוּ גְּדוֹלִים בְּמִנְיַן הוֹאִיל וְכָל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד הוּא, זֶה מִנְיַן חֲכְמֵי הַדּוֹר שֶׁהִסְכִּימוּ וְקִבְּלוּ הַדָּבָר שֶׁאָמְרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל וְלֹא חָלְקוּ בּוֹ. וְהָרַאֲבַ"ד כָּתַב, מִנְיַן שָׁנִים קָאָמַר:

יב **הָיָה כוּ'**. לְהָכִי אַהְדְּרֵיהּ, דִּלְא תֵּימָא דְּאוֹ אוֹ קָתָנֵי, כִּדְאַשְׁכְּחַן כְּהַאי גַּוְנָא בְּאָבוֹת פֶּרֶק ה' מִשְׁנָה ז', קָא מַשְׁמַע לָן דִּלְא. וְהָא דְּקָתָנֵי עַד שֶׁיִּהְיֶה כוּ', נִרְאֶה לִי דְּאָתָא לְמֵימַר שֶׁיְּדַקְדֵּק הֵיטֵב הֵיטֵב עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ בָּרוּר מְאֹד שֶׁבְּוַדַּאי הוּא גָּדוֹל כוּ', שֶׁכֵּן לֵב הָאָדָם אֵינוֹ רוֹאֶה חוֹבָה לְעַצְמוֹ וְכָל אִישׁ גָּדוֹל הוּא בְּעֵינָיו, וּלְפִיכָךְ הֻצְרַךְ לְהַזְהִיר מְאֹד. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ו

יג וּתְמַהֲנִי כוּ' דְּהָא אֶפְשָׁר שֶׁיָּבֹא בֵּית דִּין בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְיִרְאֶה לַעֲשׂוֹת כִּדְבָרָיו. וְנִיחָא לְפִי מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּדְבָרִים שֶׁלֹּא אָסְרוּ אוֹתָן כְּדֵי לַעֲשׂוֹת סְיָג אֶלָּא בִּשְׁאָר דִּינֵי תּוֹרָה, אֲבָל דְּבָרִים שֶׁרָאוּ בֵּית דִּין לִגְזֹר וּלְאָסְרָן לַעֲשׂוֹת סְיָג, אִם פָּשַׁט אִסּוּרָן בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין בֵּית דִּין הָאַחֵר יָכוֹל לְעָקְרָן וּלְהַתִּירָן אֲפִלּוּ הָיָה גָּדוֹל מִן הָרִאשׁוֹנִים. וְאַכַּתִּי לְשׁוֹן כְּדֵי לְבַטְּלָן שֶׁכָּתַב הָרַ"ב קָשֶׁה, מַאי כְּדֵי, אַדְּרַבָּא אִם לֹא הָיוּ נִזְכָּרִים מִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁהָיוּ בְּטֵלִין וּמְבֻטָּלִין לֹא קַיְמִין וְלֹא נִזְכָּרִים. וּלְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁכְּשֶׁנִּגְנְזָה יְצִאָה מִלְּפָנָיו, וְעָרַב לְשׁוֹן הָרַאֲבַ"ד בְּפֵרוּשׁוֹ שֶׁהוּא פֵּרֵשׁ בְּדֶרֶךְ אַחֵר, וְהוּא, שֶׁבֶּאֱמֶת נִזְכְּרוּ כְּדֵי לְבַטְּלָן לְדוֹרוֹת, שֶׁאִם יֹאמַר אֶחָד כָּךְ מְקֻבָּלַנִי יֹאמְרוּ כוּ', אֲבָל אִם לֹא הִזְכִּירוּ דִּבְרֵי הַיָּחִיד הָיָה סָבוּר הַמְקַבֵּל דְּדַעַת רַבִּים הִיא כוּ'. עַד כָּאן. וְרַבִּי יְהוּדָה פָּלִיג אַטַּעַם שֶׁאִם יִרְאֶה כוּ':

משנה ז

יד **מִן הָעַצְמִים**. כְּלוֹמַר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם מֵרֹב בִּנְיָן וְלֹא מֵרֹב מִנְיָן:

טו רַשִׁ"י. וְהָא דְּפֵרֵשׁ הָרַ"ב בַּנְזִיר דְּרֹב בְּנָיָן אוֹ רֹב מְנָיָן מְטַמֵּא אֲפִלּוּ אֵין בָּהֶם רֹבַע קַב. הוּא פֵּרוּשׁ הָרַמְבַּ"ם:

משנה יב

טז **שֶׁחָזְרוּ**. הַטַּעַם שֶׁהֻצְרְכוּ לִכְתֹּב דַּעַת אִישׁ אֶחָד וְאַחַר כָּךְ חָזְרוּ מִן הַדַּעַת הַהִיא כוּ', כְּדֵי לְהוֹדִיעֲךָ אַהֲבָתָם הָאֱמֶת וְהַגְבָּרַת הַצֶּדֶק וְהָאֱמוּנָה, שֶׁהָרֵי אִלּוּ הָאֲנָשִׁים הַנִּכְבָּדִים הַחֲסִידִים הַנְּדִיבִים הַמַּפְלָגִים בְּחָכְמָה כְּשֶׁרָאוּ דִּבְרֵי הַחוֹלֵק עֲלֵיהֶם טוֹבִים מִדִּבְרֵיהֶם וְעִיּוּנוֹ נָכוֹן, הוֹדוּ לוֹ וְחָזְרוּ לְדַעְתּוֹ. כָּל שֶׁכֵּן שְׁאָר הָאֲנָשִׁים בִּרְאוֹתוֹ הָאֱמֶת נוֹטָה עִם בַּעַל דִּינוֹ, יִהְיֶה כְּמוֹ כֵן נוֹטָה לָאֱמֶת וְלֹא יַקְשֶׁה עֹרֶף. וְזֶהוּ דִּבְרֵי הַכָּתוּב צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף כוּ'. וְעַל זֶה אָמְרוּ חֲכָמִים, הֱוֵי מוֹדֶה עַל הָאֱמֶת. רְצוֹנוֹ לוֹמַר אַף עַל פִּי שֶׁתּוּכַל לְהַצִּיל נַפְשְׁךָ בְּטְעָנוֹת תּוֹכָחִיּוֹת, כְּשֶׁתֵּדַע שֶׁהֵם אֱמֶת דִּבְרֵי חֲבֵרְךָ אֲשֶׁר טַעֲנָתְךָ עָלָיו גְּלוּיָה מִפְּנֵי חֻלְשָׁתוֹ אוֹ מִפְּנֵי יְכָלְתְּךָ לְהַטְעוֹת הָאֱמֶת, חֲזֹר לִדְבָרָיו וְהָרֵיב נְטֹשׁ. הָרַמְבַּ"ם. וְנִרְאֶה שֶׁדְּבָרָיו לְקוּחִים מִמִּשְׁנָה ד' דְּפִרְקִין. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה יד

יז כְּלוֹמַר אֲבָל שֶׁל חָבֵר יַצִּיל. וְכֵן הוּא בְּהָרַמְבַּ"ם. וְאִם תֹּאמַר וְאַכַּתִּי לֹא לִתַּקְנוּ בְּחָבֵר כְּלוּם, מַאי אָמְרַתְּ דְּאִי הָכִי לֹא יִשְׁמַע לָנוּ כוּ' לְתַקֵּן דִּלְהַזּוֹת עֲלֵיהֶם הֶחָבֵר, כִּי הֵיכִי דְּמַטְבִּיל אוֹתָם אַף עַל פִּי שֶׁהָעָם הָאָרֶץ נוֹתֵן לוֹ בְּחֶזְקַת טָהֳרָה. הָא מִלְּתָא מַקְשֶׁה בַּגְּמָרָא, וּמְשֻׁנֵּי, טְמֵא מֵת בָּעֵי הַזָּאָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, וּמָנָא לְשִׁבְעָה יוֹמֵי לֹא מוֹשְׁלִי אֱינָשֵׁי, כְּלוֹמַר, וְאִם כֵּן לֹא נוֹכַל לִשְׁאֹל מֵהֶם כְּלֵי שֶׁטֶף, וְזֶה דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר (וְעַיֵּן כֵּלִים פ"ט מ"ב, וְאָהֳלוֹת פ"ה מ"ג). וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

פרק ב

משנה ג

א **גִּטָּהּ**. וְקֻשָּׁה, הַאֵיךְ לְמַד גֵּט שֶׁשִּׁעְקְרוּ לְקִנּוּת אֶת עַצְמָהּ, מִשִּׁטְרֵי הַלְוָאָה שֶׁאֵינָן אֶלָּא לְרָאָיָה. הָא מִיתְּרָצָה בְּדִבְרֵי הַתּוֹסְפוֹת, דְּמִסְתָּמָא גַּם כֵּן הָיָה כּוֹתֵב לְעַצְמוֹ שִׁטְרֵי מַתָּנָה וּמְכִירָה שֶׁהָיָה קוֹנֶה שָׂדוֹת, דִּפְעָמִים שֶׁלֹּא הָיוּ קְנוּיִים לוֹ אֶלָּא בִּשְׁטָר, כְּגוֹן שָׂדֵי קְנוּיָה לְךָ:

ב **שׁוֹבְרוֹ**. אַשְׁגְּרַת לִישְׁנָא דְּמִשְׁנָה ה' פֶּרֶק ב' דְּגִטִּין נַקְטִיהּ. נִרְאֶה לִי:

ג אֶפְשָׁר דְּמִשּׁוּם חֲתִימַת הַשּׁוֹבֵר נָקַט הָכִי. וְכָל שְׁטָר קְרוּי גֵּט. אֲבָל גַּבֵּי גֵּט אִשָּׁה עֲדֵי מְסִירָה כָּרְתֵי:

ד דְּאִלּוּ רְשׁוּת הַיָּחִיד אַף עַל גַּב דְּסַכִּין אֵין בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל, וְכָל כְּהַאי גַּוְנָא אַף בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד טָהוֹר, הָכָא דְּאָדָם עָסוּק בָּהּ נִשְׁאָלִין עָלֶיהָ. גְּמָרָא:

ה וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִפָּלוּ מִן הַמַּשְׁקֶה עַל הַבָּשָׂר כָּל שֶׁהוּא בִּשְׁעַת הֶפְשֵׁט. רַשְׁ"י. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ו וְהֵיכָנוּ מְדֻאוֹרָיְתָא, אֲבָל מִדְּרַבָּנָן חִבַּת הַקְּדֶשׁ מַכְשִׁירוֹ. הָרַמְבַּ"ם. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ז **טָהוֹר**. לְפִי שֶׁהַמַּשְׁקִין שֶׁבּוֹ מַשְׁקֶה סָרוּחַ וְאֵינוֹ רָאוּי לִכְלוּם וְיָצָא מִן כְּלַל מַשְׁקֶה. הָרַמְבַּ"ם:

משנה ד

ח וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ קָרָא לְכָנֶסֶת יִשְׂרָאֵל כֶּרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר [יְשַׁעְיָה ה] כֶּרֶם הָיָה לִידִידִי. הָרַמְבַּ"ם:

ט הָר"מ בְּפֵרוּשׁוֹ. וּלְדִבְרֵיהֶם הֶעָרִיס מִבִּפְנִים לַגָּדֵר. וְהִיא שִׁיטַת הָרַאֲב"ד. אֲבָל בְּרֵישׁ פֶּרֶק ו' דִּכְלָאִים פֵּרֵשׁ הָר"ב כְּשִׁיטַת הָרַמְבַּ"ם בְּחִבּוּרוֹ, שֶׁהֶעָרִיס הוּא עַל הַגָּדֵר מִבַּחוּץ וְאִם אֵין בּוֹ כְּמִלֹּא בּוֹצֵר כוּ' אֵין זוֹרְעִים בְּתוֹכָהּ מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה הַכֹּל כְּעֶרִיס אֶחָד וְיֵרֵק בְּתוֹכוֹ:

משנה ה

י **אִסּוּר וְהֶתֵּר**. אַמֵּפִיס מֶרְסָא וְצַד נָחָשׁ קָאֵי. וּבִלְפָסִין אִירוֹנִיּוֹת לֹא אָמַר בָּהֶם לֹא טֻמְאָה וְלֹא טָהֳרָה. הָרַמְבַּ"ם:

יא וְכֵן אוֹתָם הַמַּחֲבָתוֹת (פֵּרוּשׁ עַל לְפָסִין אִירוֹנִיּוֹת) בְּאֵיזֶה טֻמְאוֹת מִתְטַמְּאוֹת וּבְאֵיזֶה אֵינָן מִתְטַמְּאוֹת. הָרַמְבַּ"ם:

יב **פֶּה**. בַּתּוֹסֶפְתָּא תָּנֵי הָכִי, אִם לְקִלְפָּהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁהָרוֹפְאִים עוֹשִׂין דְּמְתַקֵּן לָהּ פֶּתַח. רַשְׁ"י:

יג דְּאַשְׁכְּחַן בְּנֵין בְּבַעֲלֵי חַיִּים, דִּכְתִיב וַיִּבֶן אֶת הַצֵּלָע [בְּרֵאשִׁית ב]. רַשְׁ"י:

יד שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד לְהַכְנִיס אָוִיר וּלְהוֹצִיא לֵחָה תָּמִיד, אַף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשָׂה פֶּתַח גָּמוּר שֶׁהֲרֵי רָאוּי הוּא לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא אִם הָיָה צָרִיךְ, מִכָּל מָקוֹם לֹא דָּמִי לַפְּתָחִים שֶׁבַּמִּשְׁכָּן שֶׁהָיוּ עוֹמְדִין לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא. אֲבָל לַעֲשׂוֹת לָהּ פֶּה, דָּמְיָא לַמִּשְׁכָּן. תּוֹסְפוֹת:

טו **אִירוֹנִיּוֹת**. פֵּרוּשׁ עֲיָרוֹת. וְזֶה לְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם עִירוֹנִיּוֹת וְאִירוֹנִיּוֹת הַכֹּל שָׁוֶה מְיֻחָסוֹת אֶל עֲיָרוֹת. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ו

טז כְּלוֹמַר, אֲבָל רַשַּׁאי לְהַנִּיחָם לִהְיוֹת הַמַּשְׁקִין זָבִים וְיוֹצְאִים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאכַל מֵהֶם בְּשַׁבָּת. תּוֹסְפוֹת:

משנה ז

יז דְּסָבַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַאן דִּרְכֵּהּ לְמִיפַּק בְּעִיר שֶׁל זָהָב, אִשָּׁה חֲשׁוּבָה, וְאִשָּׁה חֲשׁוּבָה לֹא מְשַׁלְּפָא וּמְחַוְיָא. גְּמָרָא:

משנה ח

יח וּמַקְשֶׁה בַּגְּמָרָא אַמַּאי טְמֵא מִדְּרַס, הָא לָאו לְהֵילּוּכָא עָבְדִינַן. וּמְשַׁנֵּי שֶׁכֵּן הַסַּיָּד מְטַיֵּל בּוֹ עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ:

יט **וְהוֹדוּ לוֹ**. בְּרֵישׁ פֶּרֶק ה' דְּכֵלִים תְּנַן וּשְׁיָרְיוּ אַרְבָּעָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים בְּגָדוֹל כּוּ'. וַאֲפִלּוּ הָכִי שַׁפִּיר קָאָמְרִינַן הָכָא דְּהוֹדוּ לוֹ, דְּהַיְנוּ כְּלַפֵּי שֶׁאָמְרוּ שְׁלֹשָׁה. וְנִרְאֶה לִי דְּהַיְנוּ דְּאִצְטְרִיךְ לְמִתְנֵי שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים שְׁלֹשָׁה כּוּ', לוֹמַר דְּעַל שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים שְׁלֹשָׁה הוּא דְּהוֹדוּ. אֲבָל עַל אָמְרוּ אַרְבָּעָה לֹא הוֹדוּ, דְּתַנּוּר שִׁבְעָה אֲפִלּוּ בְּפָחוֹת מֵאַרְבָּעָה סַגִּי כִּי הָוֵי רַבָּא. אִי נַמִּי יֵשׁ לְפָרֵשׁ, דְּרַבִּי מֵאִיר וַחֲכָמִים דְּהָתָם קָא פְּלִיגִי בְּדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְהוֹדוּ לוֹ הָכָא. דִּלְרַבִּי מֵאִיר כֵּלִי עֶלְמָא אַרְבָּעָה דָּוְקָא סְבִירָא לְהוּ בֵּין בְּגָדוֹל בֵּין בְּקָטָן, וְלַחֲכָמִים כֵּלִי עֶלְמָא בְּגָדוֹל דָּוְקָא בְּאַרְבָּעָה אֲבָל בְּקָטָן כּוּ':

משנה ט

כ וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים נוֹהֲגִים עַל הָרֹב. וְכֵן רֹב הַדְּבָרִים הַטְּבְעִיִּים הֵם עַל הָרֹב. הָרַמְבַּ"ם. וּבַתּוֹסֶפְתָּא, חֲכָמִים חוֹלְקִין עַל רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁאֵין הָאָב זוֹכֶה לִבְנוֹ בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֶלָּא עַד הַפֶּרֶק שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְעוֹנַת חִיּוּב מִצְוֹת, אֲבָל מִשֶּׁהִגִּיעַ לַפֶּרֶק, אִם הוּא צַדִּיק זוֹכֶה לְעַצְמוֹ, וְאִם לָאו אֵין אָבִיו זוֹכֶה לוֹ:

כא אַשְׁרֵי עֵינוֹ רָאֲתָה. וְכוּוָּנָה לְמַה שֶּׁכָּתַב הַיְרוּשַׁלְמִי, בַּנּוֹי, דִּכְתִיב [תְּהִלִּים צ] וַהֲדָרְךָ עַל בְּנֵיהֶם. בַּכֹּחַ, דִּכְתִיב [שָׁם קיב] גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה זַרְעוֹ. בָּעֹשֶׁר, דִּכְתִיב [שָׁם לז] נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ וְגוֹ'. בַּחָכְמָה, דִּכְתִיב [דְּבָרִים יא] וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם. בַּשָּׁנִים, דִּכְתִיב [שָׁם] לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם. עַד כָּאן. וּמִכֻּלְּהוּ קְרָאֵי מוּכָח שֶׁזְּכוּת הָאָב הוּא שֶׁיִּהְיוּ הַבָּנִים מְתֻאָרִים בְּכָל אֵלּוּ הַתְּאָרִים:

כב **לְפָנָיו כּוּ**'. הַאי דְּקָאָמַר לְפָנָיו וְהוּא הַקֵּץ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְגַלּוֹת קֵץ הַדּוֹרוֹת לֹא גִּלָּה אוֹתוֹ לְאָדָם אֶלָּא לְאַבְרָהָם לְבַדּוֹ בְּגָלוּת מִצְרַיִם, אֶלָּא לְפָנָיו גָּלוּי קֵץ הַדּוֹרוֹת. הָרַאֲבַ"ד:

כג לְפִי שֶׁקְּהַת מְיוֹרְדֵי מִצְרַיִם, וּמֹשֶׁה מְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וּבְנֵי מֹשֶׁה נִכְנְסוּ לָאָרֶץ שֶׁיָּרַד מִמֶּנָּה קְהָת, וְהֵם דּוֹר רְבִיעִי. לְפִי שֶׁמַּה שֶּׁאָמַר הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה הוּא מַתְחִיל מִשָּׁעָה שֶׁנִּסְעוּ מִן הָאָרֶץ, רְצוֹנוֹ לוֹמַר יְרִידָתָם לְמִצְרַיִם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר יָשׁוּבוּ הֵנָּה, כְּאִלּוּ אָמַר מִשָּׁעָה שֶׁיֵּצְאוּ מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת עַד אַרְבָּעָה דּוֹרוֹת יָשׁוּבוּ אֵלֶיהָ. הָרַמְבַּ"ם. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה י

כד **שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ**. קְרָאֵי נִינְהוּ. וְעוֹד נוֹסֵף עֲלֵיהֶם אֶחָד עָשָׂר יָמִים שֶׁשְּׁנַת הַחַמָּה יְתֵרָה עַל שְׁנַת הַלְּבָנָה. הָרַאֲבַ"ד. וּכְפֵרוּשׁ רַשִׁ"י בִּנְמוּקֵי הַחֻמָּשׁ:

כה **אִיּוֹב כוּ'**. מְפָרֵשׁ בְּסֵדֶר עוֹלָם, דִּכְתִיב [אִיּוֹב ז] כֵּן הִנְחַלְתִּי לִי יַרְחֵי שָׁוְא וְלֵילוֹת עָמָל מָנוּ לִי. מַה לֵּילוֹת לְמִנּוּי אַף יָרְחִים לְמִנּוּי. פֵּרוּשׁ, יַרְחֵי שָׁוְא הֵם יְמוֹת הַקַּיִץ שֶׁהֵם אֲרֻכִּים כְּדִכְתִיב יֶרַח יָמִים, וְלֵילוֹת עָמָל אֵלּוּ לֵילוֹת הַחֹרֶף שֶׁהֵם אֲרֻכִּים, כְּלוֹמַר אֲרִיכוּת הַיָּמִים וְהַלֵּילוֹת הָיָה לוֹ שָׁוְא וְעָמָל שֶׁלֹּא מָצָא בָּהֶם מַרְגּוֹעַ. מָנוּ לִי, כְּלוֹמַר בְּמִנְיָנָם נִמְסְרוּ לִי, שֶׁלֹּא חָסַר מֵהֶם אֶחָד. וּמַה לֵּילוֹת לְמִנּוּי שֶׁלֹּא חָסְרוּ אֶחָד כּוּ'. הָרַאֲב"ד:

כו **הַמְצָרִיִּם כוּ'**. דִּכְתִיב [שְׁמוֹת ה] לְקוֹשֵׁשׁ קַשׁ לַתֶּבֶן, אֵימָתַי הַתֶּבֶן מְצוּיָה שָׁם, בְּאִיָּר, וְהֵם יָצְאוּ בְּנִיסָן. סֵדֶר עוֹלָם:

כז **מִשְׁפַּט גּוֹג כוּ'**. כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא יִנְגְּפוּ בְּבַת אַחַת אֶלָּא מִתְחִלַּת מַכָּתָן עַד סוֹפָהּ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, שֶׁיִּהְיוּ נְמוֹקִים וְהוֹלְכִים עַד שֶׁיִּכְלוּ, דִּכְתִיב [יְשַׁעְיָה ח] וְקֵץ עָלָיו הָעַיִט וְכָל בְּהֶמַת הָאָרֶץ עָלָיו תֶּחֱרַף, קַיִץ וְחֹרֶף הֲרֵי שְׁנָה שְׁלֵמָה. סֵדֶר עוֹלָם:

כח **וְהָיָה כוּ'**. וּבְמִשְׁפַּט רִשְׁעִים קָמַיְרִי, דִּכְתִיב [שָׁם סו] וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים כוּ', וְהֵם אוֹתָם שֶׁכָּפְרוּ בָּעִקָּר וְשֶׁיֵּשׁ בְּיָדָם חִלּוּל הַשֵּׁם. אֲבָל שְׁאָר רִשְׁעִים דִּינָם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. הָרַאֲב"ד:

כט וְהַאי דְּקָאָמַר בְּשַׁבַּתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁיּוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת תָּלוּי בְּיוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָר מוֹעֲדִים שֶׁאֵינָן תְּלוּיִים זֶה בָּזֶה. הָרַאֲב"ד. וְכֵן פָּסַק הָרַמְבַּ"ם. וְנִרְאֶה לִי דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי מוֹדֶה לְתַנָּא קַמָּא דְּיֵשׁ רִשְׁעִים שֶׁנִּדּוֹנִים שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, כְּדִכְתִיב מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ, אֶלָּא דְּקָאָמַר דְּאֵיכָא נַמִּי דְּאֵינָן נִדּוֹנִים אֶלָּא כְּמִפֶּסַח וְעַד עֲצֶרֶת כוּ'. וּלְתַנָּא קַמָּא דָּרְשִׁינַן שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ נַמִּי כְּמוֹ חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ, כְּשֶׁיָּבֹא שַׁבָּת בְּאוֹתוֹ שַׁבָּת שֶׁמֵּת בּוֹ. וְקָא מַשְׁמַע לָן דְּאִם מֵת בְּסוֹף הַחֹדֶשׁ דְּלֹא תֵּימָא כְּשֶׁיָּבֹא תְּחִלַּת אוֹתוֹ חֹדֶשׁ יָבֹא לְהִשְׁתַּחֲווֹת וּמִתְקַיֵּים בּוֹ מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ דְּמִקְצַת הַחֹדֶשׁ כְּכֻלּוֹ, אֶלָּא מִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ, כְּשֶׁיָּבֹא אוֹתוֹ שַׁבָּת. נִרְאֶה לִי:

פרק ג

משנה ב

א וְהָרַאֲב"ד מְפָרֵשׁ כְּאוֹתוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ פֶּרֶק ח' דְּטָהֳרוֹת מִשְׁנָה ח'. עַיֵּן שָׁם. וּמַיְרֵי עַל יְדֵי מַשְׁקֶה כִּדְאִיתָא הָתָם:

ב וְרַבִּי דוֹסָא דָּרִישׁ, וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדֶךָ, לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר הַנִּצְרָר בַּיָּד. גְּמָרָא:

ג שֶׁהַפָּרָה אֲדֻמָּה הִיא נִקְרֵאת חַטָּאת בְּהֶחְלֵט, כִּדְאָמַר רַחְמָנָא חַטָּאת הִיא. הָרַמְבַּ"ם:

משנה ד

ד וְאַף עַל גַּב דְּמִדְּרַבָּנָן מִטַּמְּאִין אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהֶם בֵּית קִבּוּל, הָכָא הֵיכָא דְּלֵית לְהוּ גְּדָנְפָא עֲשׂוּיִין לְסִכּוּךְ. תּוֹסָפוֹת:

ה וְאֵימָא אַף מִדְּרָס. גְּמָרָא:

ו **גַּלְגִּילוֹן**. נְגָזַר מִן הַגִּלְיוֹנִים. וְנָסְחָא אַחֲרִינָא, פִּתְיְגִיל. וּמֵרְכָּב מִן פִּתִיל גִּיל. הָרַמְבַּ"ם:

משנה ה

ז **מְטַהֵר**. דְּקָא סָבַר תַּשְׁמִישׁ קֶלַע לָאו תַּשְׁמִישׁ הוּא כְּדֵי לַעֲשׂוֹתוֹ כְּלִי, לְפִי שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי אֶלָּא לִזְרֹק בּוֹ אֲבָנִים וּמַעֲשֶׂה מַקֵּל בְּעָלְמָא הוּא עוֹשֶׂה. הָרַאֲבַ"ד:

ח כְּלוֹמַר לְהוֹצִיא:

משנה ו

ט **דִּבְרֵי רַבִּי דוֹסָא**. אָמַר רַבִּי דוֹסָא וְכִי מָה עָשָׂה לְהּ הָעַרְבִי הַלָּז (דְּעַרְבִיִּים שְׁטוּפֵי זִמָּה), וְכִי מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲדָ לְהּ בֵּין דַּדֶּיהָ פְּסָלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה, כְּלוֹמַר אֵין נוֹהֲגִין בָּהֶן הֶפְקֵר לְאָנְסָן בִּבְעִילָה, אֶלָּא לְשַׁחֵק עִמָּהֶן. רַשְׁ"י:

משנה י

י כְּמוֹ וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סַלֵּי חֹרִי עַל רֹאשִׁי [בְּרֵאשִׁית מ]. הָרַמְבַּ"ם. וּבְעָרוּךְ פֵּרוּשׁ, חֲרֻרוֹת גְּדוֹלוֹת הָרְאוּיוֹת לְמֶלֶךְ:

פרק ד

משנה ב

א **מַתָּרַת**. וְלֹא שִׁיֵּךְ טַעֲמָא דַּהֲכָנָה, דְּדַוְקָא לֵידַת בֵּיצָה חְשִׁיב הֲכָנָה מִשּׁוּם דְּעַל יְדֵי לֵידָה הוּכְנָה לְגַדֵּל אֶפְרוֹחַ כוּ', וְגַם טוֹבָה יוֹתֵר לֶאֱכֹל. אֲבָל וָלָד הוּא טוֹב לַאֲכִילָה וְרָאוּי לְכָל דָּבָר אִם נִשְׁחֲטָה אִמּוֹ וְנִמְצָא בְּמֵעֵי אִמּוֹ כְּמוֹ אַחַר הַלֵּידָה. הָרֹא"שׁ:

ב וְטַעֲמָא, דְּאִי לָאו הָכִי הֲרֵי הוּא כְּנֵפֶל. וְכָלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו דְּדַקָּה חֲמִשָּׁה חֲדָשִׁים וְגַסָּה תִּשְׁעָה. הָרַמְבַּ"ם:

ג כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִתְפַּתְּחוּ עֵינֵיהֶם אִתְרַבּוּ מִכָּל הַשֶּׁרֶץ הַשּׁוֹרֵץ. כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא. אֲבָל תֵּימַהּ, דְּהַהִיא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא דִּסְבִירָא לֵיהּ דְּאַף בְּחֹל אָסוּר, וְהָכָא בְּיוֹם טוֹב אַיְרִינַן. אֶלָּא טַעֲמָא כִּדְרַב הָתָם דְּלֹא דָּמֵי לִבְהֵמָה שֶׁמּוֹלְדָה שֶׁמּוּכָנֶת אַגַּב אִמּוֹ, אֲבָל אֶפְרוֹחַ אֵינוֹ מוּכָן אַגַּב אִמּוֹ וּמַקְצָה הוּא:

משנה ג

ד **הֶבְקֵר**. הָכִי גָּרֵס בְּפֵאָה. וְהָרַאָב"ד מְסַיֵּם פֵּא, וְכֵן בְּלָשׁוֹן תּוֹרָה, בִּקֶּרֶת תִּהְיֶה, כְּלוֹמַר מֻפְקֶרֶת הִיא שֶׁאֵינָהּ אֵשֶׁת אִישׁ, לֹא יוּמְתוּ כִּי לֹא חֻפָּשָׁה. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ה

ה **לַגַּת**. וְהָא מִלְּתָא נַמִּי חֲמָרָא לְבֵית הִלֵּל, שֶׁהוּא מַחֲמִיר אֵצֶל הָעֲנִיִּים מִפְּנֵי גֶּזֶל בַּעַל הַבַּיִת. הָרַאָב"ד:

משנה ו

ו נִרְאֶה לִי דְּצָרִיךְ לוֹמַר מֹחַל, בְּחֵי"ת. דְּהָכִי הוּא לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה בְּמַכְשִׁירִין. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ז **טָהוֹרָה**. פְּעָמִים אוֹמְרִים בְּהֶחְלֵט שֵׁם הַטָּהֳרָה עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מֻכְשָׁר. הָרַמְבַּ"ם:

ח **טָהוֹר**. דְּבָטֵל עַל גַּבֵּי גּוּפוֹ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמַפָּה דְּפֶרֶק ח' דִּבְרָכוֹת מִשְׁנָה ג'. הָרַאָב"ד:

ט **אֲבַר קָטָן**. וְהוּא הָאֶצְבַּע הַקְּטַנָּה מֵאֶצְבְּעוֹת הַיָּד. הָרַמְבַּ"ם. וּבְרֵישׁ פֶּרֶק ח' דְּשַׁבָּת מְפָרְשֵׁי אֶצְבַּע קְטַנָּה שֶׁבָּרֶגֶל, וּבְקָטָן בֶּן יוֹמוֹ. וְכֵן פֵּרֵשׁ בְּפֶרֶק ב' דְּכֵלִים מִשְׁנָה ב'. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

י וְנִרְאֶה, שֶׁהָאָדָם מִתְטַמֵּא מֵהַשֶּׁמֶן. וְצָרִיךְ לוֹמַר דְּמַיְרֵי בְּטֻמְאַת יָדַיִם, כְּלוֹמַר שֶׁאִם נָגְעוּ הַיָּדַיִם בַּשֶּׁמֶן נִטְמְאוּ. אֲבָל גּוּף הָאָדָם אִי אֶפְשָׁר שֶׁיְּחַזֵּר וְיִתְטַמֵּא מִן הַשֶּׁמֶן שֶׁלֹּא הָיָה טָמֵא אֶלָּא מִמֶּנּוּ נִטְמָא, דְּהָא אֵין אָדָם מְקַבֵּל טֻמְאָה אֶלָּא מֵאָב, וְאֵין לְךָ שֶׁמֶן נַעֲשָׂה אָב, כִּדְמוּכָח בְּרֵישׁ כֵּלִים. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יא **מִתְּחִלָּתוֹ**. וְהָא דְּמַפְלְגִינַן בֵּין טָמֵא מִתְּחִלָּתוֹ לְטָהוֹר מִתְּחִלָּתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁטֻּמְאָתוֹ חוֹשֶׁבְתּוֹ. אִי נַמִי, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ רָאִינוּ שֶׁמֶן טָמֵא עוֹלֶה לוֹ טָהֳרָה בַּמִּקְוֶה. הָרַאָב"ד:

משנה ז

יב **בִּפְרוּטָה**. וְאִם תֹּאמַר כִּי קִבְּלָה קִדּוּשִׁין מֵאַחֵר הָוֵי בֵּית שַׁמַּאי לְחֻמְרָא, וְאַמַּאי תָּנֵי לַהּ הָכָא גַּבֵּי חֲמֵרֵי בֵּית הִלֵּל. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּלֹא לְהָכִי אִתְּשִׁיל בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ. תּוֹסָפוֹת:

יג מְסַיֵּם הָרַמְבַּ"ם, וְהֲוֵי יוֹדֵעַ עִנְיָן זֶה כִּי הוּא נִפְלָא מְאֹד וְנִפְתָּחִים בּוֹ מַעְיְנוֹת. עַד כָּאן. וְנִרְאֶה בְּעֵינַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְמַה שֶּׁכָּתַב בְּחִבּוּרוֹ שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים חֲזָקָה זוֹ כוּ' אֶלָּא בְּאִשְׁתּוֹ שֶׁגֵּרְשָׁהּ בִּלְבַד, אוֹ בִּמְקֻדֶּשׁ עַל תְּנַאי וּכְנָסָהּ סְתָם, שֶׁהֲרֵי אִשְׁתּוֹ הִיא, וּבְאִשְׁתּוֹ הוּא שֶׁחֲזָקָתוֹ שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לְשֵׁם זְנוּת עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ שֶׁהִיא בְּעִילַת זְנוּת, אוֹ יְפָרֵשׁ שֶׁעַל תְּנַאי הוּא בּוֹעֵל. אֲבָל בִּשְׁאָר הַנָּשִׁים הֲרֵי כָּל זוֹנָה בְּחֶזְקַת שֶׁבָּעַל לְשֵׁם זְנוּת עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ כִּי הוּא לְשֵׁם קִדּוּשִׁין. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּשִׁפְחָה אוֹ נָכְרִית שֶׁאֵינָהּ בַּת קִדּוּשִׁין שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן כְּלָל. עַד כָּאן. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה י

יד וְאִם תֹּאמַר דְּהֵיכָא דְּאָפְשָׁר לְקַיֵּם שְׁנֵיהֶם לֹא אָמְרִינַן דְּדָחֵי, וְהָכָא אָפְשָׁר לְקַיֵּם שְׁנֵיהֶם כְּשֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ אֶלָּא טַלִּית שֶׁל צֶמֶר. תֵּרְצוּ הַתּוֹסָפוֹת, שֶׁאֵין זֶה חָשׁוּב אָפְשָׁר. וְלִי נִרְאֶה לְיַשֵּׁב, דְּכֵיוָן דְּדָרְשִׁינַן סְמוּכִים לְמִשְׁרֵי כִּלְאַיִם בַּצִּיצִית, אִי אָמַרְתְּ דְּאֵין מַטִּילִין חוּטֵי תְּכֵלֶת בְּטַלִּית שֶׁל פִּשְׁתָּן, אִם כֵּן כִּלְאַיִם דְּשָׁרֵי רַחְמָנָא הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לַהּ. כֶּסֶף מִשְׁנֶה:

טו וַאֲפִלּוּ מִמִּינוֹ נַמִּי פָּטְרֵי לֵיהּ, דִּלְמָא אָתֵי לְמֶעֱבַד תְּכֵלֶת. תּוֹסָפוֹת. וְהִלְכָךְ שַׁיָּךְ שַׁפִּיר לְשׁוֹן פָּטוּר. וְאִי קַשְׁיָא כֵּיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְתָא חַיָּב, הֵיכִי מָצוּ רַבָּנָן לַעֲקֹר דָּבָר מִן הַתּוֹרָה וּלְמִפְטְרֵיהּ מִצִּיצִית מִשּׁוּם גְּזֵרָה הַהִיא. מְשָׁנִינַן, דְּכָל דָּבָר שֶׁאָמְרוּ לְךָ בֵּית דִּין שֵׁב וְלֹא תַעֲשֶׂה מִצְוַת עֲשֵׂה זוֹ שֶׁבַּתּוֹרָה וְרָאוּ טַעַם לְדִבְרֵיהֶם, אֵין זֶה עוֹקֵר דָּבָר מִן הַתּוֹרָה, דְּמִמֵּילָא מְעַקֵּר וְלֹא אִיהוּ עָקַר לֵיהּ בַּיָּדַיִם. רַשִּׁ"י:

פרק ה

משנה א

א **שִׁשָּׁה כוּ'**. לָאו דְּאִיכָּא הָנֵי וְתוּ לֹא, אֶלָּא כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לַכֶּרֶם בְּיִבְנֶה וְהֵעִידוּ כָּל אֶחָד עַל אוֹתוֹ שֶׁבְּיָדוֹ, הֵעִיד רַבִּי יְהוּדָה עַל אֵלּוּ. רַשִּׁ"י. וְהָרַאֲבַ"ד כָּתַב דִּסְתָמָא דְּפֶרֶק ד' פְּלֵיג אַהַהִ פִּרְקָא, דִּיחִידָאַי הוּא, וּמִכָּל מָקוֹם הַנָּהוּ דְּאַשְׁכְּחֵי בְּהוּ סְתָמֵי, הִלְכָתָא נִינְהוּ:

ב **בְּאִסּוּר**. מִשּׁוּם דְּבֵיצָה כְּגוּפָהּ דָּמֵי. וּלְפִיכָךְ כְּשֶׁנִּטְרְפָה הַתַּרְנְגוֹלֶת אַף הַבֵּיצָה אֲסוּרָה, וַאֲפִלּוּ שֶׁנִּגְמְרָה לְגַמְרֵי קֹדֶם שֶׁנִּטְרְפָה, דְּהָא אַכַּיּוֹצֵא בָּהּ נִמְכְּרָת בַּשּׁוּק קָאֵי. וְהָא דְתָנַן מִפְּנֵי שֶׁגָּדְלָה בְּאִסּוּר, הָא מִפָּרְקִינַן לַהּ בַּגְּמָרָא, אֵימָא שֶׁנִּגְמְרָה, דְּטָרְפָה אֵינָהּ יוֹלֶדֶת. הָרַ"ן:

ג וְהָרַאֲבַ"ד גּוֹרֵס כְּגִרְסַת הַסֵּפֶר. וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, נִרְאֶה לִי דְּטַעֲמַיְהוּ דְּבֵית הִלֵּל מִשּׁוּם דְּגָזְרֵי שְׁבִיעִית אַטּוּ שְׁאָר שְׁנֵי שָׁבוּעַ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם רָגִיל לִכָּנֵס בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ וּבְגִנָּתוֹ וּבְפַרְדֵּסוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. אֲבָל מִן הַתּוֹרָה וַדַּאי מֻתָּר כוּ':

משנה ב

ד **תּוֹרְמִין כוּ' אֵין תּוֹרְמִין**. מַשְׁמַע דְּאִם תָּרְמוּ תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה. וְאַיְרֵי בְּנָטַל רְשׁוּת מִכֹּהֵן. וּבְמִשְׁנָה ד' פֶּרֶק קַמָּא דִּתְרוּמוֹת, דִּלְכַתְּחִלָּה לְכֻלֵּי עָלְמָא לֹא, וּלְבֵית הִלֵּל אַף בְּדִיעֲבַד, אַיְרֵי בְּלֹא רְשׁוּת כֹּהֵן, וּמִשּׁוּם דְּאִיכָּא פְּסִידָא דְּכֹהֵן (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַ"ב שָׁם מִשְׁנָה ח). הָרַ"שׁ. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ג

ה **מְטַמְּאִין**. דְּלֹא כִּסְתָמָא דְּמִשְׁנָה ד' פֶּרֶק י"ב דְּפָרָה. וְעַיֵּן שָׁם וּבְמִשְׁנָה ה':

ו וְהָרַאֲבַ"ד מְפָרֵשׁ בְּדֶרֶךְ אַחֵר. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ו

ז **שֶׁלֹּא כוּ'**. חָדָא וְעוֹד קָאָמַר. כְּלוֹמַר, אֲפִלּוּ כְּשֶׁאֲחֵזּוֹר בִּי שֶׁלֹּא מִשּׁוּם הַשְׁרָרָה וְלֹא אֶהֱא נַעֲשֶׂה רָשָׁע לִפְנֵי הַמָּקוֹם כִּי הוּא בּוֹחֵן לִבּוֹת, אֲפִלּוּ הָכִי לֹא אֶתְמַנֶּה לְאַב בֵּית דִּין, שֶׁלֹּא יִהְיוּ אוֹמְרִים כוּ'. נִרְאֶה לִי:

ח לְשׁוֹנוֹ מְגֻמְגָּם וּמְהֻפָּךְ. וּלְשׁוֹן הָרַאֲב"ד, וַעֲקַבְיָא סָבַר לֹא גָּזְרִינַן:

ט **בְּכָרְכְּמִית**. כָּךְ שְׁמָהּ. אוֹ עַל שֵׁם מְקוֹמָהּ. רַשִׁ"י:

י רְצוֹנוֹ לוֹמַר שֶׁלֹּא הִשְׁקוּהָ מֵי הַמָּרִים, אֶלָּא מַיִם אֲחֵרִים הָיוּ שֶׁהִשְׁקוּהָ. וּכְלוֹמַר שֶׁלֹּא כָּתְבוּ מְגִלַּת סוֹטָה וּמְחָקוּהָ, אֶלָּא מְגִלָּה בְּעָלְמָא כָּתְבוּ וּמָחֲקוּ וְהִשְׁקוּהָ. הָרַמְבַּ"ם. הָרַאֲב"ד וְהַתּוֹסָפוֹת:

יא דְּגַם לַפֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי שֶׁאָמַר שֶׁעָשָׂאוּ דֶּגְמָא וְדִמְיוֹן כוּ', הָיָה גַּם כֵּן עִנְיָנוֹ לוֹמַר שֶׁלְּכָךְ עָשׂוּ דֶּגְמָא וְסִימָן לְפִי שֶׁהָיְתָה גֵּירֶת וְהֵן גֵּרִים וּכְאִלּוּ הֵם לֹא סָבְרוּ לְהַרְחִיקָהּ לְהִסְתַּפְּחָהּ בְּדַת יִשְׂרָאֵל. וְעַיֵּן תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב:

יב **חַס וְשָׁלוֹם וְכוּ'**. וְאִם תֹּאמַר, וְכִי מַשּׁוֹא פָּנִים יֵשׁ בַּדָּבָר, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּדוֹרוֹ אִם יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וּפְלִלוֹ אֱלֹהִים זֶה הַשּׁוֹפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם כוּ'. וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּסְבִירָא לֵיהּ דְּהָא דְּאָמַר דֶּגְמָא לֹא נִתְכַּוֵּן לְזַלְזֵל בִּכְבוֹדָן כְּלָל. וְעוֹד נִרְאֶה לִי, דְּלֹא פְּלִיגִי בִּלְשׁוֹן דֶּגְמָא, וְאַף לְרַבִּי יְהוּדָה הָיָה זִלְזוּל בַּדָּבָר, וַאֲפִלּוּ הָכִי אָמַר חַס וְשָׁלוֹם שֶׁנִּתְנַדֶּה (וְהֵינוּ שֶׁלֹּא אָמַר חַס וְשָׁלוֹם שֶׁזִּלְזֵל), מִפְּנֵי שֶׁסְּבִירָא לֵיהּ דְּלְאָדָם גָּדוֹל אֵין הַבַּיִת דִּין הַקָּטָן מֻמָּנוּ יְכוֹלִין לְנַדּוֹתוֹ. וְכֵן מוּכָח מִלְּשׁוֹן רַשִׁ"י תַּעֲנִית דַּף כ"ג. וּפְסָחִים דַּף נ"ג. וְעַיֵּן תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב:

יג וּפֵרוּשׁ מִלַּת פִּקְפּוּק עַל בֵּרְיוֹ, הוּא הַדָּבָר שֶׁאֵין לוֹ קִיּוּם וְהוּא רוֹפֵף. וְהֵבִיא אוֹתוֹ בְּכָאן עַל דֶּרֶךְ הַדִּמְיוֹן בְּאוֹתוֹ שֶׁהֵקֵל בְּטָהֳרַת הַיָּדַיִם שֶׁהִיא מִדְּרַבָּנָן, וְנִתְקַיְּמָה בְּיִשְׂרָאֵל וְנִתְחַזְּקָה. הָרַמְבַּ"ם:

יד **בְּטָהֳרַת יָדַיִם**. רְצוֹנוֹ לוֹמַר שֶׁהַיָּדַיִם מִטַּמְּאוֹת מִבְּלִי שְׁאָר הַגּוּף, בְּדָבָר פְּלוֹנִי וּבְדָבָר פְּלוֹנִי, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת יָדַיִם. הָרַמְבַּ"ם:

משנה ז

טו **אֲנִי כוּ'**. נִרְאֶה כִּי הָרִאשׁוֹנִים נִמְנוּ עַל אַרְבָּעָה דְּבָרִים וְהָיוּ מֻחֲצָה עַל מֻחֲצָה, הוּא שָׁמַע מִן הַמֻּחֲצָה הָאֶחָד וְהֵן שָׁמְעוּ מִפִּי הַמֻּחֲצָה הָאַחֵר כוּ'. אִי נַמִּי עֲקַבְיָא הָיָה אוֹמֵר כִּי אוֹתָן שֶׁשָּׁמַע מִפִּיהֶם הָיוּ הָרַב, וַחֲבֵרָיו אָמְרוּ כִּי הָאֲחֵרִים שֶׁכְּנֶגְדָּם הֵם הָיוּ הָרַב. הָרַאֲב"ד:

טז וְהָיוּ דְּבָרָיו כְּדִבְרֵי רַבִּים. שֶׁאֵין מִתְּנָאֵי הַמְקַבֵּל אֶלָּא שֶׁיִּהְיוּ דְּבָרָיו מֵרַבִּים. הָרַמְבַּ"ם:

פרק ו

משנה א

א מִשּׁוּם קְטַנָּה דְּדַוְקָא יְתוֹמָה הִיא כִּדְפֵרֵשׁ הָרַ"ב, וְאִם כֵּן הוּא הַדִּין דִּגְדוֹלָה הִיא יְתוֹמָה, אֲבָל נְשׂוּאֵי הַגְּדוֹלָה נְשׂוּאִין גְּמוּרִין, בֵּין יֵשׁ לָהּ אָב בֵּין שֶׁהִיא יְתוֹמָה:

ב נִרְאֶה לִי דִּרְצוֹנוֹ לוֹמַר דְּמִשְׁנָה ז' דְּהָתָם, שֶׁהִיא כְּגוֹן הַהִ דְּהָכָא. וְכִיּוֹצֵא בָּהּ הִיא מִשְׁנָה י"א דְּהָתָם, וְכִדְאִיתָא בַּגְּמָרָא, דִּלְהָכִי תָּנֵי קְטַנוֹת דְּמַשְׁמַע תַּרְתֵּי. [דְּאִי קְטַנוֹת] קְטַנוֹת דְּעָלְמָא, לְתָנֵי נַמִּי וְשֶׁמַּשִּׁיאִין אֶת הַנָּשִׁים. וְהֵעִיד עַל שְׁנֵיהֶם, דְּלֵיכָּא לְמִשְׁמַע חָדָא מֵאִידָךְ. וְעַיֵּן שָׁם בַּתּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ג רְצוֹנוֹ לוֹמַר דְּתַנְיָא בְּבָבָא בָּתְרָא דַּף צ"ז, יַיִן מִגִּתּוֹ לֹא יָבִיא וְאִם הֵבִיא כָּשֵׁר. וְהֵעִיד עַל הַיַּיִן בֶּן אַרְבָּעִים יוֹם דִּלְכַתְּחִלָּה נַמִּי יָבִיא, אֲפִלּוּ יֵשׁ הַרְבֵּה מִמִּין אַחֵר. תּוֹסְפוֹת:

ד וְעַל אוֹתוֹ הֵעִיד רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא. הָרַמְבַּ"ם:

משנה ג

ה כְּלוֹמַר דְּאִלּוּ חָסֵר הָעֶצֶם טָהוֹר, כִּדְלִקַמָּן:

ו לְפִי שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין חֲלַל חֶרֶב אוֹ הֶחְנוּק אוֹ הַנִּסְקָל וְזוּלָתָם, הַכֹּל נִקְרָאִים מֵת. אֶלָּא לְכָךְ נֶאֱמַר בַּחֲלַל חֶרֶב, לוֹמַר אֲבָר שֶׁהִבְדִּילַתּוּ כוּ'. הָרַמְבַּ"ם:

ז **מְטַהֲרִים**. מִלְּטַמֵּא בְּאֹהֶל. הָרַאֲבַ"ד. אֲבָל מֵהָרַמְבַּ"ם מַשְׁמַע דִּמְטַהֲרִים לְגַמְרֵי. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ח וְזֶהוּ בְּאֵבָר מִן הַמֵּת. דְּאִלּוּ בְּאֵבָר מִן הַחַי אִם חָסֵר מֵהָעֶצֶם כָּל שֶׁהוּא, טָהוֹר לְגַמְרֵי, אַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַבָּשָׂר קַיָּם מִפְּנֵי שֶׁבָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחַי טָהוֹר. אֲבָל אִם חָסֵר מִבָּשָׂרוֹ, אִם נִשְׁאַר מֵהַבָּשָׂר כְּדֵי לַעֲלוֹת אֲרוּכָה, מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל. וְאִם לָאו, מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹהֶל. כֶּסֶף מִשְׁנֶה. וְכֵיוָן דְּבָאֵבָר הַמֵּת אֲיִרְינַן, צָרִיךְ לוֹמַר דִּבְיֵשׁ בַּבָּשָׂר כַּזַּיִת, (דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי אִם כֵּן אֵין כָּאן טֻמְאָה כְּלָל בַּבָּשָׂר) וְהָכִי קָאָמַר דִּמְטַמֵּא מְשׁוּם בָּשָׂר אַף בְּאֹהֶל אַף עַל פִּי שֶׁמְּשׁוּם אֵבֶר אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כַּשְּׂעֹרָה. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ט **טָהוֹר**. דְּהָא לֹא מְרַבִּינַן מִקְּרָא אֶלָּא עֶצֶם אָדָם מָה אָדָם כּוּ'. כִּדְפֵרֵשׁ הָרַ"ב. וְטָהוֹר לְגַמְרֵי קָאָמְרִינַן כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְעֵיל. וְכֵן מָצִינוּ בַּבְּהֵמָה שֶׁאֵבָר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנָּה בְּחַיֶּיהָ יֵשׁ לוֹ טֻמְאַת נְבֵלָה, וּבָשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנָּה בְּחַיֶּיהָ טָהוֹר לְגַמְרֵי:

י בַּגְּמָרָא, הוֹאִיל וְרֹב גְּבִהוֹ בִּגְדוֹל. פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י, דְּזֶהוּ רֹב הַגֹּבַהּ בְּאָדָם גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ נַפָּס בָּאֵבָרִים, דִּשְׁנֵי שׁוֹקַיִם וְיֶרֶךְ אֶחָד הָוֵי רֹב גֹּבַהּ הַגּוּף בְּלֹא הָרֹאשׁ, דִּלְגַבֵּי בִּנְיַן הַמֵּת לֹא

חָשֵׁיב רֹאשׁוֹ, דְּבִבְרִיתָא דְּאֲהָלוֹת קָתָנֵי אֵיזֶהוּ בִּנְיָנוֹ הַשּׁוֹקִים וְהַיְרֵכַיִם הַגּוּף וְהַשִּׁדְרָה. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

פרק ז

משנה ז

א **הַפּוּרִים**. כֵּיוָן דְּאָמַר מַר שׁוֹאֲלִין בְּהִלְכוֹת פֶּסַח קֹדֶם לַפֶּסַח שְׁלֹשִׁים יוֹם, אָתֵי לְזַלְזוֹלֵי בֶּחָמֵץ. פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁכְּבָר מִן הַפּוּרִים וְאֵילַךְ הִתְחִילוּ הַדְּרָשָׁנִים לִדְרשׁ בָּרַבִּים בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח. הֶזֵּקִקוּ הַשּׁוֹמְעִים לַעֲשׂוֹת פֶּסַח לְסוֹף שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאִם יְעַבְּרוּ בֵּית דִּין אֶת הַשָּׁנָה לֹא יִתְקַבְּלוּ דִּבְרֵי שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין לַשּׁוֹמְעִין לִדְחוֹת אֶת הַפֶּסַח, שֶׁכְּבָר שָׁמְעוּ מִן הַדְּרָשָׁנִים. עַד כָּאן. וְאִידָךְ, מֵידָע יְדִיעַ דְּשַׁתָּא מְעַבַּרְתָּא בְּחוּשְׁבָּנָא תַּלְיָא מִלְּתָא, וְסָבְרֵי חוּשְׁבָּנָא הוּא דְּלָא סְלִיק לְהוּ לְרַבָּנָן עַד הָאִידָנָא. גְּמָרָא:

ב דְּתָנוּ רַבָּנָן אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה אֶלָּא אִם כֵּן יְרָצָה הַנָּשִׂיא:

ג רְשׁוּת. לְדַבֵּר עַל עִסְקֵי צִבּוּר. רַשִׁ"י:

משנה ח

ד **חִלּוּף**. מִפְּנֵי כִּי הַצַּבָּעִים חָסִים עַל מֵי הַצֶּבַע שֶׁלֹּא יִתְפַּזְּרוּ יוֹתֵר מִמַּה שֶׁ(אֵין) שׁוֹלְקֵי הַזֵּיתִים מַקְפִּידִים עַל שְׁלִיקָתָן, שֶׁאֵין לַמַּיִם צֶרֶךְ אֶלָּא מְעַט. וּכְשֶׁבָּא מְנַחֵם כּוּ' שֶׁהָיָה צַבָּע וְהָיָה בָּקִי בְּעִנְיָן וְרָאָה שֶׁהַצֶּמֶר וְהַפִּשְׁתָּן עוֹלִים לְמַעְלָה וְאֵין מַנִּיחִים לַמַּיִם לְהִתְפַּזֵּר, קִבְּלוּ מִמֶּנּוּ עֲדוּתוֹ. הָרַאֲבַ"ד. וְהָר"ב הִצְרִיךְ שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, דְּאִי לָאו הָכִי גַּם לִשְׁנֵיהֶם לֹא הָיָה בּוֹ שׁוּם טֻמְאָה, דְּלַשְׁלִיקָה עַצְמָהּ אֵין צָרִיךְ כָּל כָּךְ. וְהָרַאשׁוֹנִים הָיוּ סוֹבְרִים דִּבְשֶׁל צַבָּעִים הוּא צָרֵךְ גָּדוֹל:

פרק ח

משנה א

א דִּמְרַבִּינַן לֵיהּ מִקְּרָא וְזֶה כּוּ'. וּמִדְּאִצְטְרִיךְ הָתָם לִקְרָא, שְׁמַע מִנַּהּ דִּבְשְׁאָר דְּבָרִים אֵין דָּמוֹ כִּבְשָׂרוֹ. וְקָשֶׁה אִם כֵּן בִּרְבִיעִית אַמַּאי לִטַּמֵּא. וּבֶאֱמֶת כֵּן הוּא בְּהֶדְיָא בַּגְּמָרָא מְנָחוֹת דַּף ק"ג דְּעֵדוּתוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן בְּתֵירָא הוּא לְטַהֵר לְגַמְרֵי. וּפְלִיג אַדְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הָתָם דְּקָאָמַר דִּמְטַמֵּא בִּרְבִיעִית הוֹאִיל וְיָכוֹל לִקְרשׁ וְלַעֲמֹד עַל כַּזַּיִת. וְקָאֵי אַבֵּית הִלֵּל דְּרֵישׁ פֶּרֶק ה'. וְאִשְׁתְּמִיטְתֵּיהּ מַהָר"ב גְּמָרָא זוֹ. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ב וּבְמִשְׁנָה ב' פֶּרֶק ג' דַּחֲגִינָה תְּנַן לַקֹּדֶשׁ, וְלֹא תְּנַן הָתָם הַהּ דְּאֵפֶר חַטָּאת, וּפֵרֵשׁ הָר"ב שָׁם דִּכְתִיב כַּף אַחַת, וְלֹא כָּתַב שֶׁהוּא אַסְמַכְתָּא אֶלָּא מַשְׁמַע דִּלְמוּד גָּמוּר הוּא כּוּ'. וּבַגְּמָרָא

פְּלִיגֵי בָּזֶה. וְהֶאֱרִיךְ וּמַסִּיק, וְאִם כֵּן יֵשׁ לְתָמֹהַּ עַל הָרַ"ב וְהָרַמְבַּ"ם דְּפֵרְשׁוּ דְּצָרוּף קֹדֶשׁ מִדְּרַבָּנָן וְנִסְבֵי לְהוּ קְרָא כוּ'. וְרָאִיתִי בַּכֶּסֶף מִשְׁנֶה שֶׁכָּתַב דְּהָרַמְבַּ"ם פֵּרֵשׁ כְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּמִדְּרַבָּנָן, וּמִכָּל מָקוֹם קְרָא דְּרַבִּי חֲנִינָן כְּתָבוֹ לְרֶמֶז בְּעָלְמָא. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ג תַּלְמוּד עָרוֹךְ הוּא. וּמִפְּנֵי כָּךְ אֲנִי תָּמֵהַּ גַּם כֵּן עַל פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל הָרַ"ב שֶׁמְּפָרֵשׁ מִדְּנִפְשֵׁיהּ דְּלֹא כְּהַגְּמָרָא:

ד **וְהַלְּבוֹנָה וְהַגָּחֲלִים**. אַף עַל גַּב דְּלָאו אֹכֶל נִינְהוּ, חִבַּת הַקֹּדֶשׁ מַכְשַׁרְתַּן לְטֻמְאָה. רַשְׁ"י:

ה שֶׁבְּמַה שֶׁהוּא חוֹתֶה הוּא מַכְנִיס. אֲבָל גֶּחָלִים שֶׁל כָּל יוֹם, תְּנִינַן, נִתְפַּזֵּר מִמֶּנּוּ כְּקֵב גֶּחָלִים הָיָה מְכַבְּדָן לַאֲמָה, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא הָיָה חוֹשֵׁשׁ לָהֶם. הָרַמְבַּ"ם. וּרְצוֹנוֹ לוֹמַר כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיָה חוֹשֵׁשׁ לָהֶם שְׁמַע מִנַּהּ שֶׁמַּעוֹלָם לֹא עָשָׂאוּם לְאוֹתָן גֶּחָלִים שֶׁיִּהְיוּ קֹדֶשׁ. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ב

ו מַשְׁכּוֹן בְּלִשּׁוֹן יִשְׁמָעֵאל רְהַ"ן. עָרוּךְ. וּמָצָאתִי הֶפְרֵשׁ בֵּין מַשְׁכּוֹן לְהָרְהַ"ן בְּפֵרוּשׁ הָרַמְבַּ"ם, דְּמַשְׁכּוֹן אָמְרוּ עַל הַמְמַשְׁכֵּן בְּחוֹבוֹ שֶׁכְּבָר חַיָּב לוֹ, וְהָרְהַ"ן עַל שֶׁלָּוָה עַכְשָׁיו עָלָיו. וְנִרְאֶה לִי דְּהָכָא נָקֵט הַתַּנָּא זֶה הַלָּשׁוֹן לְרִבּוּתָא דְּנִתְמַשְׁכְּנָה מִדַּעַת:

ז **וְעַדַיָּה**. בְּפִסּוּלֵי עֵדִים קָא מַיְירֵי, כְּגוֹן עֶבֶד וְשִׁפְחָה הֵעִידוּ. הָרַאֲבַ"ד. כוּ' דְּאִם לֹא כֵּן מַאי סָבְרֵי בְּנֵי מִשְׁפַּחְתֵּהּ שֶׁרְחֲקוּהָ, הוֹאִיל וְהָיוּ לָהּ עֵדִים שֶׁלֹּא נִטְמְאָה:

ח וְאַשְׁקְלוֹן יַד הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים תַּקִּיפָה הִיא, דְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים הִיא. וְעוֹד כְּבָר גָּלוּ יִשְׂרָאֵל. רַשְׁ"י. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ג

ט **אַלְמָנַת עִסָּה**. דְּאִלּוּ בַּת עִסָּה דְּאֵין לָהּ חֻזְקַת כַּשְׁרוּת הֶחְמִירוּ אַף בְּסִפֵּק סְפֵקָא. תּוֹסְפוֹת. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

י הֵיכָא דְּלֹא טוֹעֶנֶת בָּרִי. אֲבָל בְּטוֹעֶנֶת בָּרִי, אֲפִלּוּ בְּחַד סְפֵקָא מַכְשִׁיר רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּפֶרֶק קַמָּא דְּכְתֻבּוֹת:

יא וְהַתּוֹסְפוֹת פֵּרְשׁוּ, לְטַמֵּא וּלְטַהֵר שַׁיָּךְ לְעִנְיַן מַמְזֵרוּת וּנְתִינוּת, (כִּדְתַנְיָא בְּקִדּוּשִׁין דַּף ע"ב) מַמְזֵרֵי וּנְתִינֵי עֲתִידִין לְטַהֵר. לְרַחֵק וּלְקָרֵב שַׁיָּךְ אַחֲלָלוּת, כִּדְתָנַן הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְעִים לָכֶם לְרַחֵק וְלֹא לְקָרֵב:

משנה ד

יב וְרֹאשׁוֹ אָרוֹךְ. וְסָבְרֵי רַבָּנָן דְּאַרְבֶּה סָלְעָם חַגָּב כְּתִיבִי, וְהָנֵי אֵין רֹאשָׁן אָרוֹךְ, הִלְכָךְ כָּל שֶׁיֵּשׁ רֹאשׁוֹ אָרוֹךְ לֹא. וְרַבִּי יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר דּוֹרֵשׁ בִּכְלָל וּפְרָט וּכְלָל, וּמְרַבֶּה כָּל כְּעֵין הַפְּרָט שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַרְבָּעָה סִימָנִים דְּחָשְׁבִינַן בְּסוֹף פֶּרֶק ג' דְּחֻלִּין. וְאֵיכָא מַאן דְּאָמַר בְּרֹאשׁוֹ

אָרֹךְ לֹא פְּלִיגִי, דִּלְכֻלֵּי עָלְמָא שָׁרֵי, וְהָכָא בִּכְנָפָיו חוֹפִין אֶת רֵבוֹ עַל יְדֵי הַדְּחָק קְמִפְלְגֵי, מַר סָבַר רֻבָּא כָּל דְּהוּא בָּעֵינַן. וּמַר סָבַר רֻבּוֹ דְּמִנְכַּר בָּעֵינַן. גְּמָרָא:

יג תַּרְגּוּם טָהוֹר דְּכֵי. וּטְהוֹרִים דְּכָיְין. הָרַמְבַּ"ם:

יד דְּדָרִישׁ כָּל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל כְּלִי יִטְמָא, בְּהֶכְשֵׁר, כִּדְאִיתָא בִּפְסָחִים דַּף ט"ז. וְהָא דִתְנַן הַצִּיץ מְרַצֶּה עַל טֻמְאַת הַדָּם, הַהִיא דְלָא כְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר:

טו בְּמִשְׁנָה ט' פֶּרֶק ד' דְּטָהֳרוֹת. וְאִיכָּא נַמִּי מַאן דְּאָמַר הָתָם בְּמִשְׁנָה י' דַּאֲפִלּוּ אֲחֵרִים מְטַמְּאִים מִדְּאוֹרַיְתָא. וְהַיְנוּ אֳכָלִים, אֲבָל לֹא כֵּלִים. וְעַיֵּן שָׁם בְּהָרַ"ב:

טז כְּלוֹמַר דְּלֵית לָן לַאֲתוֹיֵי אֶלָּא דוּמְיָא דְסוֹטָה. וְהוֹאִיל וְלֵית לָן בַּסּוֹטָה אֶלָּא בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, מִמֵּילָא סָפֵק טֻמְאָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים טָהוֹר, דְּהַעֲמֵד דָּבָר עַל חֶזְקָתוֹ כוּ'. תּוֹסָפוֹת:

יז בָּרַבִּים. דְּלֹא לְזַלְזוֹלֵי בֵּיהּ טְפֵי:

משנה ה

יח **רַבִּי עֲקִיבָא כוּ'**. וְאַף עַל פִּי שֶׁרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא הֵעִיד עַל זֶה לְעֵיל רֵישׁ פֶּרֶק ו', הָא תְּנַן בִּיבָמוֹת דַּף קי"ג שֶׁאֲחֵרִים לֹא הָיוּ מַשִּׂיאִין אֶלָּא הוּא, וְעַכְשָׁיו כְּשֶׁהֵעִיד רַבִּי עֲקִיבָא כוּ' קִבְּלוּ וְהִשִּׂיאוּ:

יט הָרַמְבַּ"ם מְסַיֵּם, וְלֹא חָפְרוּ בָּאָרֶץ גַּם כֵּן כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ אִם יֵשׁ שָׁם קֶבֶר, אֶלָּא לָקְטוּ מַה שֶּׁמָּצְאוּ בִּלְבַד, וְלֹא גָּזְרוּ טֻמְאָה עַל יְרוּשָׁלַיִם כוּ'. וּבְהָכִי אָתֵי שַׁפִּיר לִישְׁנָא דִּמְלַקֵּט עֶצֶם עֶצֶם, דַּהֲוֵי כְּהַנְהוּ דִתְנִינַן בְּסוֹף פֶּרֶק ט"ז דְּאֶהָלוֹת, לוֹמַר שֶׁאֵין לוֹ שְׁכוּנַת קְבָרוֹת וְסַגִּי לֵיהּ בִּלְקִיטַת עֶצֶם עֶצֶם כָּל הַנִּמְצָא, וְלֹא מַחֲזִיקִין בְּיוֹתֵר. הָרַאֲבַ"ד:

משנה ו

כ **בּוֹנִים כוּ'**. פֵּרוּשׁ כְּשֶׁהָיוּ בּוֹנִים בִּימֵי עֶזְרָא. וּפְלִיגִי אֲמוֹרָאֵי בְּשַׁבּוּעוֹת דַּף ט"ז. אִיכָּא מַאן דְּאָמַר דִּסְבִירָא לֵיהּ דִּקְדֻשָּׁה רִאשׁוֹנָה בָּטְלָה, וּפָלֵיג לֵהּ אַדְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְאִם אֵין בַּיִת אֵין קָרְבָּן, לְפִיכָךְ עָשׂוּ קְלָעִים. וְאִיכָּא מַאן דְּאָמַר דְּלֹא פְּלִיגִי, וּמַר מַה דִּשְׁמִיעַ לֵיהּ אָמַר, וְכֵן מַר, וּקְלָעִים לִצְנִיעוּתָא בְּעָלְמָא. וְדַעַת הָרַ"ב וְהָרַמְבַּ"ם נִרְאֶה כְּמַאן דְּאָמַר דְּלֹא פְּלִיגִי. וְעַיֵּן תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב:

כא **מִבַּחוּץ**. שֶׁנִּתְּנוּ הַקְּלָעִים לִפְנִים מִמְּקוֹם הַחוֹמָה וּבוֹנִים אֶת הַחוֹמָה מִבַּחוּץ, שֶׁלֹּא יָזוּזוּ עֵינֵיהֶם מִן הַהֵיכָל. רַשְׁ"י:

כב **שָׁאַיִן כוּ'**. וְהָא דִתְנַן בְּמִשְׁנָה ה' פֶּרֶק קַמָּא דְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְאִם אֵין מְקֻדָּשׁ יֵרָקְבוּ, הַהוּא תַּנָּא סְבִירָא לֵיהּ דְּלָא קִדְּשָׁה לֶעָתִיד לָבֹא לֹא קְדֻשָּׁה רִאשׁוֹנָה וְלֹא קְדֻשָּׁה שְׁנִיָּה. וְכֵן נַמִּי דְּהָא דְּפֶרֶק ב' דְּשַׁבּוּעוֹת מִשְׁנָה ב', וְכָל שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בְּכָל אֵלּוּ, סְבִירָא לֵיהּ הַאי תַּנָּא דְּבָאַחַת מִכָּל אֵלּוּ תְּנַן. וְעַיֵּן תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב:

כג עַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב שֶׁהֶאֱרִיךְ בְּטַעַם הַדָּבָר בְּשֵׁם הָרַמְבַּ"ם:

משנה ז

כד **הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי**. לְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם, לֹא נִשְׁמַע מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם זֶה הַלָּשׁוֹן, אֲבָל נִשְׁמַע מִמֶּנּוּ זֶה הָעִנְיָן, לְפִי שֶׁמֹּשֶׁה סִפֵּר בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ. וּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה, אִם יִהְיֶה נִדָּחֲךָ וְגוֹ' וְשָׁב וְגוֹ' וּמָל ה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ', וְזוֹלַת זֶה. וְהִגִּיד לָהֶם גַּם כֵּן מִפִּי הַגְּבוּרָה בְּהַקְדֵּמוֹתָיו וְסִבּוֹתָיו, וְשֶׁיַּקְדִּים אוֹתוֹ הָאִישׁ לְיַשֵּׁר לוֹ הָאָרֶץ, וְהוּא אֱלֹהוּ. וְהוֹדִיעַ לָהֶם שֶׁהָאִישׁ הַהוּא לֹא יוֹסִיף וְלֹא יִגְרַע בַּתּוֹרָה, אֲבָל יְסַלֵּק וְיָסִיר הַחֲמָסִים לְבַד. וְאֵין בָּזֶה מַחֲלֹקֶת וְלֹא הַכְחָשָׁה. אֲבָל נָפְלָה הַמַּחֲלֹקֶת בַּדֵּעוֹת שֶׁיָּסִיר, מַה הֵם. הָרַמְבַּ"ם:

כה הָרַמְבַּ"ם. וְהִקְשָׁה רַשַּׁ"ל בִּתְשׁוּבָה דְּמַה לָשׁוֹן הָרָע שַׁיָּךְ בָּזֶה, אַדְּרַבָּה בְּכִבּוּשׁ עֲדוּתָן יִהְיוּ כָּל הָעָם שׁוֹגְגִים וְהֵם מְזִידִים חַס וְשָׁלוֹם. וְכֵן קָשֶׁה גַּם כֵּן בַּמִּשְׁפָּחָה הַכְּשֵׁרָה שֶׁאוֹתָהּ פִּרְסְמוּ, וְלָמָּה לָנוּ עוֹד אֵלְיָהוּ לְקָרְבָהּ. וְתֵרֵץ כוּ'. וְלִי נִרְאֶה דְּלָא קַשְׁיָא, דְּמַה שֶּׁהִקְשָׁה לָמָּה צְרִיכִין לְאֵלְיָהוּ אַחַר שֶׁכְּבָר פִּרְסְמוּ אֵינָהּ קַשְׁיָא, דִּכְגוֹן אִלּוּ קָאָמַר וְלָאו בְּדָוְקָא בְּדוֹמֶה מִמָּשׁ שֶׁפִּרְסְמוּהָ. וְגַם מַה שֶּׁהִקְשָׁה דְּמַה לָשׁוֹן הָרָע שַׁיָּךְ נִרְאֶה לִי פָּשׁוּט דְּמִשּׁוּם הָכִי לֹא פִּרְסְמָהּ רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, לְפִי שֶׁכְּבָר נִטְמְעָה בֵּין הַכְּשֵׁרוֹת עַד שֶׁלֹּא נוֹדְעָה לְרַבִּים, שֶׁזּוֹ אֵין לְגַלּוֹתָהּ אֶלָּא לִצְנוּעִין. וּמִזֶּה נִרְאֶה לִי רְאָיָה גְּמוּרָה לִדְסָבְרֵי כָּךְ. וְאֵין הָכִי נַמִּי דַּחֲכָמִים פִּרְסְמוּהָ, אֶלָּא שֶׁבַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים דִּבְרֵי חֲכָמִים אֵינָן נִשְׁמָעִין לֶהָמוֹן נֶגֶד בַּעֲלֵי זְרוֹעַ וּלְכָךְ נִטְמְעוּ. וְלָכֵן לֹא רָצָה רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ לְפַרְסְמָהּ בְּמִשְׁנָתֵנוּ הַמְּסוּרָה לַכֹּל. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

כו **לְטַמֵּא כוּ'**. הַטֻּמְאָה הִיא פַּסְלוּת גָּמוּר. וְרִחוּק וְקֵרוּב, הוּא הַוָּלָד פָּגוּם שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים. אִי נַמִּי, הַטֻּמְאָה פְּסוּל כְּהֻנָּה. הָרַאֲבַ"ד:

כז נִרְאֶה לִי דַּעְתּוֹ, דְּהַאי דִּתְנַן שֶׁנֶּאֱמַר וְכוּ' מִדִּבְרֵי הַמְחַבֵּר הַמִּשְׁנָה הוּא שֶׁהֵבִיא זֶה הַמִּקְרָא אַחֲרֵי דִּבְרֵי כֻּלָּם, לוֹמַר שֶׁמַּחְלְקָתָם הוּא בְּזֶה הַפָּסוּק. וְהַיְנוּ הָא דְּפֵרֵשׁ הָרַ"ב שֶׁעָתִיד לוֹמַר זֶה מִבְּנֵי בָּנָיו כוּ', הִיא סְבָרַת תַּנָּא קַמָּא וְרַבִּי יְהוּדָה, אֶלָּא שֶׁזֶּה אוֹמֵר לְרַחֵק וּלְקָרֵב, וְזֶה אוֹמֵר לְקָרֵב וְלֹא לְרַחֵק, לְפִי שֶׁסְּבָרָתוֹ שֶׁאֵין הֶחְמֵס אֶלָּא לְרַחֵק הַכָּשֵׁר בִּלְבַד, וְזֶהוּ שֶׁבָּא לְהָסִיר, וְהֶדֵר מְפָרֵשׁ. וּלְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן אֲבוֹת אִלּוּ הַחֲכָמִים וְכוּ' וּלְדִבְרֵי חֲכָמִים קְרָא כְּפָשְׁטֵיהּ וְלֹא הֻצְרַךְ לְפָרֵשׁ. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: